

privaateigendom toch nog zooveel ellende bestaat, zal het bij het communaal bezit nog slechter worden. De oorzaak van de sociale noodden ligt niet in het privaateigendom, want dit is de meest passende vorm van eigendom voor onze maatschappij, doch de oorzaken schuilen elders. De ellende is te danken aan de handelooze vrijheid op economisch gebied ten gevolge van het liberalisme, en daarom moet het streven gericht zijn naar reorganisatie der maatschappij op organischen of solidaristischen grondslag (blz. 437).

Deze bestrijding komt mij wel wat al te eenvoudig voor.

Zoo huppelt men over de moeilijkheden heen. Het is nog de vraag, of in den tegenwoordigen vorm van privaateigendom of wil men, in den privaateigendom van grond en productiemiddelen niet een der oorzaken der ellende is te zoeken. In Israël werd het privaateigendom ook gebonden door het jubeljaar, en daarin lag opgesloten, dat er, natuurlijk in deze bedeeseling van zonde, groote gevaren aan den privaateigendom verbonden zijn. Dit mag niet uit het oog worden verloren, en zonder ook maar in iets den socialistischen toe te geven, moeten wij als christenen niet blind zijn voor de onzuivere toestanden waartoe de tegenwoordige vorm van bezit leiden kan.

In de bestrijding van een volgend argument ben ik het van harte met Prof. Aengenent eens. Hij bespreekt n.l. het beroep op de H. Schrift, en wel op de goederengemeenschap in de eerste christelijke kerk, en hij wijst dit beroep zeer terecht met alle beslistheid af. Van een communiaal bezit in de Jeruzalemsche gemeente is geen sprake, en, (ik hoop hierop later terug te komen), de ideale toestand, die hier, als vrucht van het werk des Geestes, bereikt werd, is niet, dat ieder evenveel kreeg, maar dat er niemand was, die gebrek leed. (Hand. 4:34). Verschillende feiten uit de Handelingen wijzen aan, dat de christenen altemin afstand hebben gedaan van privaateigendom, en voor het maatschappelijk leven zegt de gemeenschap na den Pinksterdag al heel weinig. In alle geval is aan deze verhoudingen geen model voor maatschappijvorm te ontleenen, doch gaat er van wat de Geest in de jonge kerk wrocht tot ons de prediking uit, dat wij als christenen, gedrongen door de liefde van Christus, zulke offers willen brengen, dat onder ons niemand gebrek heeft.

Doch nu aan den anderen kant. Al mist het communisme alle recht zich op de Jeruzalemsche goederengemeenschap te beroepen, en al is het dus onwaar, dat de vervulling des Geestes noodzakelijkerwijze afschaffing van privaateigendom met zich medebrengt, aan den anderen kant mag men uit deze gegevens der Schrift ook niet afleiden, dat het privaateigendom van grond en productiemiddelen iets blijvends moet zijn. Gods Woord laat zich hierover niet uit, al predikt het ons wel, dat wegens de zonde en de hebzucht van het menschelijk hart een socialisatie-ideaal een utopie blijft. Wat het socialisme wil zijn fata-morgana. Maar daarover later.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door
J. C. RULLMANN.
LX.

In Mei 1877 uit het buitenland terug, vroeg hij ons Christenvolk met broederlijken aandrang:

Oefent nog eenig geduld met den door Gods genade herstellenden kranke, en verge niemand dat ik, met de les van het verleden voor oogen, meer doen zal dan ik kan. Zondagsblad 27 Mei 1877.

In het Zondagsblad zette hij de artikelenreeks over Eens Christens Geloof niet meer voort. Maar wel begon hij 17 Maart 1878 in De Heraut een Bijbelstudie over de Volmaakbaarheid, waarin hij, de dwaling der Perfectionisten bestrijdende, met diepe smart erkende in zijn opvatting van de Brightonbeweging te hebben misgelaat. Daarvan schreef hij:

Er lag iets betooverends in zoo machtige gebeurtenis, heerlijk naar het schone contrasteerend met de materiële en ongoddelijke drijvingen onzer eeuw.

En dit alles gehuld in den uitnemenden vorm, waarin de Engelsche Christen zich beweegt, en dieper gehuld nog in het kleed van den vreemde, dat zoo menige wondde voor het oog pleegt te bedekken, had metterdaad ten gevolge, dat de misleiding volkomen was.

Toch werd, gelijk altijd, zoo ook hier het onwezenlijke eerlang van het ware geschiedt door de feiten, die straks door den Heiligen Geest vertolkt, een schifting brachten ook in de zielen.

Men weet wat aan Smith zelf overkwam. Men weet ook hoe de goetdaden in Engeland zich spoedig afkeerden. Men weet ook hoe er allengs geruchten van boose leer gingen loopen, die eerst schuil waren gehouden. Men weet ook hoe zelfs ten onzent een zondig mensch, als ieder onzer, zich zooverre vergat van openlijk aan zijn toehoorders te vragen: „Wie uwer overtuigt mij van zonden!”

Natuurlijk, toen was het uit.

En toen nu bijna overal gebeurde, wat men ook ten onzent zag, dat de onvaste geesten, de syn-

Ons resten nog een paar argumenten.

Tegenover de verdediging van het privaateigendom hebben sommige roomschen zich op kerkvaders als Ambrosius, Basilius en Chrysostomus beroepen, welk beroep Prof. Aengenent met tal van argumenten bestrijdt, die voor ons van minder belang zijn. Evenmin behoeven wij lang stil te staan bij de verdediging van het collectief bezit door verwijzing naar de religieuze orden, omdat ook dit een specifiek-roomsche quaestie en Prof. Aengenent zelf in dit punt m.i. inconsequent is, en eindelijk is ook het argument voor den communalen eigendom, dat wijst naar de groote industriële ondernemingen, voor ons van minder gewicht. Dit argument is vooral gebruikt door Jean Jaurès, den bekenden leider der Fransche socialistischen, die zijn ijveren voor den vrede met zijn leven moest boeten, doch Prof. Aengenent merkt terecht op, dat de socialistischen over 't hoofd zien, dat onder het tegenwoordig productiestelsel de arbeiders weten, dat zij geen eigenaars zijn, en derhalve den wil volbrengen der directieuren, terwijl in den socialistischen toekomststaat allen zich mede-eigenaars weten, en allen dus hetzelfde recht willen bezitten (blz. 441).

Het standpunt van den Warmondsch socioloog zal nu wel duidelijk zijn.

Het privaateigendom rust in het natuurrecht, en is daarom noodzakelijk.

Om die reden is het communisme, en ik voeg er aan toe, ook de socialisatie, te veroordeelen, en ook op dien grond kan een roomsche geen socialist zijn. Doch wie nu meenen mocht, dat Rome, die aan het recht van den privaateigendom strak vasthoudt, ook een onbeperkt gebruik zou verdedigen, vergist zich. Wat het gebruik aangaat leert zij tal van plichten, en het is vooral Thomas van Aquino, die deze plichten heeft uiteen gezet. Op zijn voetspoor heeft in 1848 de bisschop van Mainz, vrijheer von Ketteler, in een zestal preeken over „de groote sociale vragen van den tegenwoordigen tijd” het beperkte gebruik van het bezit nader ontwikkeld, en in deze lijn beweegt zich ook Aengenent. Doch daarover een volgende week. K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

VI.

Wijsgeerige ontwaking.

Bij den eersten oogopslag reeds biedt onze tijd op wijsgeerig gebied het triestig beeld van de onontkoombare verwarring, die als een noodlot volgt op alle waarheidszoekende buiten de waarheidbron.

En hoe meer men doordringt in het Ninivé der moderne filosofie, des te dichter wordt de doolhof van stegen en straten.

Het is, of de menschen maar tuk-raak hebben voortgebouwd: krotten naast monumentale paleizen, duisthuizen naast kerken, een kroeg naast het vegetarische hotel.

Het lijkt een systeem van systeemloosheid, de zure grap van een krankzinnig fantaseur.

gistische lieden, de Arminiaansche fanatieken en de vijanden van een dieperen gang, zich almeer van dezen stroom meester maakten, toonden dat ze er zich in thuis voelden en allerwegen in al grover geestelijke extra-vagantien uitspatten, toen mocht het licht der waarheid ook voor deze droeve verschijning wel opgaan en kon het niet anders, of de echte zonen van ons Nederlandsch-Calvinistisch, d.i. diep-ernstig geestelijk leven, moesten wel, voor zoover ze op deze wateren waren afgedreven, tot de beschamende belijdenis komen, dat ze zich én intellectueel én, wat erger is, in geestelijken zin, bij de beoordeeling van deze verschijning vergist hadden, en wel met een vergissing, die, verre van onschuldig te zijn, veeleer leiden moest tot inkeer en mannelijke belijdenis van schuld.

Van die pijnlijke taak kwijt zich hiermee ook de steller dezer voorstukken, en hij te eer en te oomwonderer, naarmate door hem juist in te wijder kring de hope gewekt is, dat met dit ritsele van den wind des dags het suizen des Geestes zou komen.

In hoeverre de hooggaande overspanning van het zenuwleven, die kort daarop in zoo ernstige krankheid uitbrak, mede bij de verklaring van deze mistasting in rekening mag komen, sta aan de geestelijken onder Gods kinderen, sta bovenal aan den Kenner van lijf en ziel beide ter beoordeeling.

Misschien mag ook gezegd, dat het gebrekkige onzer theologische opleiding, die beter thuis maakt in de doolpaden der critiek dan in den doolhof van het geestelijk leven, aan zulk een mistasting blootstelt.

Maar wat ook ter verzachting strekke, dit alles neemt het feit niet weg, dat hier voedsel was geworpen in een vuur, dat ten deele uit ongoddelijke spranken opglorde, en hierover schuld te belijden, acht schrijver dezes, niet slechts zijn plicht, maar ook zoet.

Wel mag hij voor God en menschen verklaren: destijds zich geen ding bewust te zijn geweest en naar de toen hem ten dienste staande kennis, oprecht en met ongeveinsde geestdrift gesproken te hebben.

Maar ook hier moet vastgehouden aan het „indien mijn hart mij niet veroordeelt, daarom ben ik nog niet onschuldig, want God is meerder dan mijn hart, en Hij weet alle dingen!”

Maar de Geest Gods zweeft op iederen chaos, en zoo dwaas is geen stelsel, of er kient wijsheid uit; zoo diep is geen verval, of vlak naast spruiten levensranken, en zelfs de wanorde staat onder de heerschappij van het geheimzinnig-onbewuste streven naar een eenheidsdoel.

Op enkele markante verschijnselen van opgroei, naast de ontarding, hebben we het licht laten vallen.

Men kan ook zeggen, dat onze tijd is een tijd van algemeene wijsgeerige herleving, en wel in dezen zin, dat de wijsbegeerte niet meer is de vakstudie van een stel klasse-geleerden, maar dat ze een plaats heeft gekregen in de sfeer van belangstelling en beoefening op zoo ongeveer het geheele veld van wetenschap en, in laatste instantie, ook van het volksleven.

Er was een tijd, dat men de filosofie beschouwde als een heel apart en eigensoortig ding; als een soort schitterende liefhebberij, naast de wetenschap.

Dit was het geval, toen de natuur-wetenschap in al haar glorie van nauwkeurigheid en praktische vruchtbaarheid opkwam.

De stelsels van Spinoza en Hegel maakten op de koningen der exacte (ervarings-) wetenschappen den indruk van geniale koorddanserij.

Wat gaven de mannen van de mikroskoop en van de logarithmentafel om de bespiegelaars in hun afgesloten denk-broekast!

Edoch, dit tijdperk is nu wel haast voorbij.

De al-veroverende wetenschap heeft uit zichzelf haar aangezicht weer naar de wijsbegeerte gewend, en is druk bezig haar voor eigen doel te annexeren, en aan het leven zelf dienstbaar te maken.

Alléén, — de idealistische wijsbegeerte (het uitspinnen van een stelsel uit eigen ingewand) laat men voorloopig rusten in het historisch museum van filosofische merkwaardigheden, — men zoekt een wijsbegeerte op zuiver wetenschappelijken grondslag, in het bijzonder op de basis van de kritische kennisleer (onderzoek van het denkvermogen en zijn wetten) en van de natuurwetenschappelijke zielkunde.

Voor professor Heymans is in dezen opbouw van experimentele psychologie (zielkunde door proefneming) een matador geweest.

Wie over deze frontverandering van de wetenschap een fijnzinnig en onderhoudend boek wil lezen, neme de „Inleiding tot de hedendaagsche wijsbegeerte” van Dr Alois Riehl (in vertaling, door Dr M. Kreunen, verschenen bij Thieme in Zutphen), voor het grootste deel ook voor den ontwikkelde „leek” verstaanbaar.

Riehl erkent (hetgeen wij reeds vroeger opmerkten), dat in de tegenwoordige filosofie het productieve bij het reproductieve achterstaat, m.a.w., dat we meer repeteeren dan produceeren.

Hij vindt dit echter niet verontrustend, noch vernederend.

Totdat de groote wijsgeer opstaat, die een wegbe-reider der menschheid zal zijn, kunnen wij alvast het gevondene exploiteeren en tot den uitersten graad verbeteren.

Riehl sluit zich daarom aan bij het algemeene

En zoo sta dan hier het „dixi et salvavi animam!” ter aanduiding dat deze artikelenreeks niet slechts een woord der lippen zijn wilde, maar ook een daad bedoelt van het hart. De Heraut 4 Aug. 1878.

De literatuur over de Brightonbeweging is omvangrijk. Men zie de christelijke weekbladen en tijdschriften uit de jaren 1875 en '76, en voorts: F. Lion Cachet, Tien dagen te Brighton, Utrecht, 1875; J. H. Gunning Jr., Geestelijke Opwekking, Amsterdam 1875; J. J. van Oosterzee, Voor Kerk en Theologie, II, Utrecht 1875; F. Fabri, Het nieuwe Leven, door C. S. Adama van Schellema, Amsterdam 1875; Mevrouw Faure, Brighton en het levend Woord, Nijmegen 1875; Mevrouw Pearsall Smith, Des Christens Heilgeheim, Utrecht 1876; Pearsall Smith, Toespraken, Amsterdam 1876; O. Pank, Heiliging door Geloof, door J. P. G. Westhoff, Amsterdam 1876; J. Jüngst, Amerikaansch Methodisme in Duitschland, door Robert Pearsall Smith, door A. W. Bronsveld, Utrecht 1876; De Heeren Pearsall Smith, Moody en Sankey, grijpende wolven in schaapsklederen, Uit het Engelsch door W. Ruys Thz., Utrecht 1875; J. K. Popham, Moody en Sankey's dwalingen, ontdekt door de Schriften der Waarheid, vertaald door W. Ruys Thz., Utrecht, 1875; P. Leigh, De Heeren Moody en Sankey in weegschalen gewogen en te ligt bevonden, Utrecht 1875; W. H. C. Kocken, Antwoord aan den heer M. S. Bromet, Culemborg 1875; C. Hemmington, De Leer der Volmaaktheid, met een voorwoord van W. H. C. Kocken, Gouda 1876; D. L. Moody, Levenswoorden, Amsterdam 1876; Asa Mahan, Christelijke Volmaaktheid, vertaald door P. Huët, Utrecht 1878. Zie verder nog over de Brightonbeweging: Vos, Groen van Prinsterer en zijn tijd, II, blz. 519—521 en Bronsveld, Souvenirs, blz. 200—202.

wachtwoord tot den n. Het weten. Van een zinlijke w. de manne der wijsbe. Het lev. van hetg kunst, of levens. Vooris. de weten. brengen. En ze. „Noch dit ook kl geweest — en hij dat de w. vergenoeg dat zij zie der onte van een. Er is heeft aan on over aan de w. der doods waar niet De roen weten, is. Wie all. pelijk. Plato s. zaal: Wie schap) de Van n. modern die niet a.

Het is wijsbegeerte een ander wijsbegeerte kort rela. De ron dan de p. Zij wijs christende waarheid. Bij haal niet enkel in de eer. Doch j. wijsgeerig en behoel naar kring kon, of u wijst op die door men, op z een herle. Het mee waarheids nach Wel derland. Men ka land de l dan heeft wel algem. Wij bek heid noot dat de Ho leg, en d. In zijn. Bolland w die de w als hij ze geerig. Andere, ben trouw. Professo wijsbegeer beoefend, raad besta. En een geerte is volk, dat haard ges. Het spre spot, dat in Nederl. Professo mismoeig de Duitsch zich te loe geén der de wet op begeerte ge wijs wegge. Maar nu. Er schij ren: De be den' gron „al langer Heyman het psych der werelc

ederen chaos, komt wijsheid naast sprui- de staat onder inig-onbewuste

van opgroei, et licht laten

id is een tijd eving, en wel niet meer is leerden, maar de sfeer van ongeveer het in laatste in-

ie beschouwde ding; als een naast de we-

ur-wetenschap en praktische

l maakten op vetenschappen rij.

iskrokoop en gelaars in hun

it voorbij.

ft uit zichzelf eerte gewend, te annexeren, maken.

sbegeerte (het ngowand) laat isch museum — men zoekt schappelijke is van de kridenkrachten en schappelijke

en opbouw van e door proef-

an de weten- end boek wil edendaagsche (in vertaling, j Thiene in ok voor den

ger opmerk- tie het pro- taat, m. a. w., ceeren.

nd, noch ver-

ie een wegbe-

en wij alvast

len uitersten

et algemeene

et salvavi

in zijn wilde,

het hart. De

eging is om-

ekbladen en

3, en voorts:

Brighton,

eestelijke

J. van Oos-

II, Utrecht

en, door C.

n 1875; Me-

et levend

arsall Smith,

trecht 1876;

ardam 1876;

f, door J. P.

gst, Ameri-

chlanden

W. Brons-

Pearsall

onde wel-

het Engelsch

K. Popham,

n, ontdekt

heid, ver-

5; P. Leigh,

in weeg-

wachtwoord van het filosofen-gilde: Terug tot Kant, tot den man, die den grondslag gelegd heeft voor het wetenschappelijk-kritisch denken!

Van een veroverenden opmarsch naar de boven-zinnelijke wereld (het rijk der z.g. metafysica) zien de mannen der wetenschap voorloopig af. De taak der wijsbegeerte wordt daarentegen uitgebreid naar het leven zelf, en bestaat ook in het scheppen van hetgeen de oude Coornhert: Wellevens-kunst, en de moderne mensch: levenshouding, af levens-attitude, noemt.

Voorts moet de wijsbegeerte dienst doen, om de wetenschap in al hare vertakkingen vooruit te brengen.

- En ze doet dit ook inderdaad.

„Nooit is er”, zegt Riehl, „hoe wonderspreukig dit ook klinken moge, een tijdperk in de wetenschap geweest méér filosofisch dan het tegenwoordige”, — en hij grondt deze bewering op de overweging, dat de wetenschap niet meer, gelijk vroeger, zich vergenoegt met het verzamelen van feiten, maar dat zij zich ernstig bemoeit het reusachtig materiaal der ontdekkingen bijeen te voegen tot den optrek van een architectonisch gebouw.

Er is dus een wisselwerking: de wetenschap heeft aan de filosofie weer gezonde beenen gegeven, om over de aarde te loopen, en de filosofie geeft aan de wetenschap weer vleugels om uit het dal der doodschaduw weer naar de zon-rijke bergen, waar men panorama's ziet, terug te keeren.

De roem der specialiteiten, die alles en dus niets, weten, is voorbij!

Wie alleen maar vakman is, is niet wetenschap-pelijk.

Plato schreef aan den ingang van zijn gehoor-zaal: Wie niet van wiskunde (dat is: exacte weten-schap) doet, mag hier niet binnentreden.

Van nu af behoort het opschrift boven onze moderne college-zalen te luiden: „Voor ieder, die niet aan filosofie doet, is de toegang verboden!”

Het is zeker niet noodig te betoogen, dat de wijsbegeerte, die hier de verloren kroon opkrijgt, een ander type vertoont, dan de z.g. romantische wijsbegeerte, waarvan wij in het vorig artikel een kort relaas hebben gegeven.

De romantische wijsbegeerte wil hooger stijgen dan de pure, naakte, wetenschap.

Zij wijst zelfs zekere verborgenheden van het christendom niet af, om den wijsgeerigen dorst naar waarheid te stillen.

Bij haar is, gelijk we gezien hebben, wijsbegeerte niet enkel een zaak van het koele verstand, maar in de eerste plaats van het warme hart.

Doch juist het feit, dat de werkhervatting op wijsgeerig gebied uit verschillende beweegredenen en behoeften geschiedt, en dat zij zich uitbreidt naar kringen, waar men vroeger uit domheid niet kon, of uit onverschilligheid niet wilde, denken, wijst op een zeer merkwaardige geestesstrooming, die door de moderne menschheid vaart, en die men, op zijn allerbescheidenst, zou kunnen noemen een herleving van wijsgeerige gezindheid.

Het meest curieuse teken van dezen opkomenden waarheidsdorst, van deze vernieuwde „Sehnsucht nach Weltanschauung”, is wel: ons eigen Vaderland!

Men kan gerust zeggen: Wanneer in Neder-land de belangstelling voor filosofie ontwaakt is, dan heeft de Wijsbegeerte het moderne mensdom wel algemeen en flink aangepakt!

Wij beleedigen ons volkje niet (omdat de waar-heid nooit beleedigend is), wanneer wij zeggen, dat de Hollandsche volksziel den wijsgeerigen aan-leg, en dus ook de wijsgeerige behoefte, mist.

In zijn oratie: „Het nut der wijsbegeerte” trekt Bolland wel wat bond van leer tegen de schare, die de wet niet kent, maar toch heeft hij gelijk, als hij zegt: „Het Nederlandsche volk is onwijs-geerig”.

Andere, meer bezadigde, menschenkenners heb-ben trouwens vroeger hetzelfde geoordeeld.

Professor Land b.v. zeide: „In Nederland is de wijsbegeerte te schaars en te weinig zelfstandig beoefend, om tegen gemoedelijke maar gevaarlijke raad bestand te zijn”.

En een beetje ironisch merkt hij op: „Wijsbe-geerte is te onvruchtbaar en te koud voor een volk, dat op eerlijke winst en op den huiselijken haard gesteld is”.

Het spreekt trouwens meer dan (altijd goedkope) spot, dat hij de geschiedenis van de wijsbegeerte in Nederland bij Spinoza eindigen moet.

Professor Spruyt zong ook hetzelfde liedje der misnoedigheid: „Heel wat minder dan die van de Duitschers of Engelschen, schijnt onze landaard zich te leenen tot wijsgeerige bespiegeling. Wat in één der onliggende landen gebeurde; hier is in de wet op het Hooger Onderwijs van 1876 de wijs-begeerte geheel uit het Voorbereidend Hooger Onder-wijs weggebarren”.

Maar nu?

Er schijnt een geschiedkundig wonder te gebeu-ren: De boom der wijsbegeerte heeft in onzen „kou-den” grond wortels geschoten, en deze boom wordt „al langer hoe dikker”.

Heymans schittert in Groningen als apostel van het psychisch monisme (de geestelijke éénheid der wereld).

Bolland's hazuin schalde tot ver over de grenzen.

De pers wierp een kleine lawine van filosofische vlugschriften en boeken af, waaronder zeer zware, als: „De kennisleer” van Polak, en „De logica” van Bolland.

Onderwijzers, domine's, kantoorheeren en ma-chineschrijffrouwen, bezoeken wijsgeerige cur-sussen en lezingen.

Het begint er zoo langzamerhand naar uit te zien, dat, wie niet „aan filosofie doet”, niet voor intellectueel vol wordt gerekend.

En dat dit wijsgeerige bedrijf wel werkelijk meer is dan een vluchtig-modieuze bevlieging; — dat hier wel terdege sprake is van een opleven van wijsgeerige gezindheid, in verband met een alge-meene cultuurontwaking, kan men historisch bewij-zen door terug te gaan naar den oorsprong: de beweging van '80.

In het, in 1904 opgerichte, „Tijdschrift voor Wijs-begeerte” schrijft Bierens de Haan, in het inleidend artikel: „Er is een wijsgeerige beweging ontstaan in Nederland. Deze is geboren uit de literatuur-beweging van '80. Deze toch was in haar kern niet een literaire beweging, maar een cultuurbewe-ging. Zij sloot in zich wat anders moraal, gods-dienst en geloof wordt genoemd.”

|||||

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Nieuwe Boeken.

I.

Vervolgen-romans.

Sinds eenigen tijd reeds zijn in mijn bezit enkele boeken, die de Uitgevers aan ons blad zonden „ter bespreking”. Tot nu toe liet zich echter de daartoe geschikte gelegenheid wachten en intusschen kwamen weer een paar nieuwe uitgaven binnen, zoodat de enkelen thans tot een heel stapeltje zijn ge-worden.

Waar ik nu toch een nieuwe artikelenreeks moet beginnen, lijkt het mij 't meest aan de orde, om onder den titel „Nieuwe Boeken” eerst dit wachende werk af te doen. Bij een volgende gelegenheid hoop ik dan het reeds vroeger aangekondigde onder-werp „Onze lectuur” te behandelen.

Het spreekt vanzelf, dat de gang van een serie artikelen, als die ik nu begin, bepaald wordt door de boeken, die besproken moeten worden. En die zijn uiteraard nogal verschillend van karakter. Zoo-doende zal ieder artikel vrijwel op zichzelf staan, wat niet overeenkomt met het begrip artikelen-reeks. Maar daar staat weer tegenover, dat een artikelsgewijze bespreking van boeken altijd doel-treffender is, dan een recensie, omdat ze meer algemeen kan zijn. Zoo maakt hier misschien het eene 't andere weer wat goed. Dit ter inleiding.

Het eerste boek dan, dat we bespreken zullen is „Het Ontwaken” door D. Th. Jaarsma 1).

't Boek wordt aangekondigd als een roman, die „het eerste deel (vormt) van 12 achterenvolgens te verschijnen deelen, getiteld Thiss”. De geheele cyclus zal de levensgeschiedenis behandelen van een mensch, die zoekt naar het geluk, en die onbe-vredigd blijft zoolang hij zoekt buiten zichzelf, maar vindt, als hij zoekt in zich.

Bij een beschouwen van de verschillende titels der navolgende deelen, kan men zich ongeveer een voorstelling vormen van den gang van het geheel. „Ontwaken” vertelt hoe de hoofdpersoon Thiss door het sterven van z'n jonge, blinde vrouw Titia, ontwaakt „tot het leven, uit den droom van zijn onbewust en landelijk geluk”. Dan komt de „Dage-raad” van het leven. Meegesleurd echter in „De Branding” zoekt hij vergeefs het oude geluk: „Het verloren huis”. Daardoor overvalt hem wanhoop, „De groote twijfel”, die hem brengt tot zoeken „Aan Vreemde kusten”. Na een zeer critieke tijd komt dan „De Wendig”, die na de gebeurtenissen van de vijf navolgende deelen voert tot „De groote stilte”, het vinden.

De opzet is breed, zoo breed, dat men zich af-vraagt of niet meer dan een menschenleven noodig zal zijn om haar te vervullen.

En een tweede vraag is of de schrijver de span-ning, die we in het onderwerp ongetwijfeld voelen, zal kunnen bereiken, als hij haar zoolang volhouden moet. Een kunstwerk wordt geboren uit inspiratie en deze drijvende kracht is toch niet permanent, althans niet zóó blijvend, dat ze het geheele groot-sche werk omspannen zal. Wel zal de auteur den geheelen omvang van z'n werk gezien hebben, — dat blijkt wel uit het prospectus, als ik de aan-kondiging zoo noemen mag —, en dus kan het geheel inspiratief zijn, maar het zal te bezien staan of de uitwerking beantwoorden zal aan den opzet.

Intusschen, we zullen dat moeten afwachten; we mogen nog niet oordeelen en allernijnt veroor-deelen.

In 't algemeen echter kunnen we de quæstie wel bezien en daar is te meer aanleiding toe, wijl dit uitbreiden van een onderwerp over meerdere vervolgende deelen niet een op zichzelf staand geval is, maar, ik kan haast wel zeggen, een verschijnsel in de moderne literatuur. Daarbij is dan de eigen-

aardigheid deze, dat ieder van de romans onder een afzonderlijken titel een zelfstandig geheel is van het verzamelwerk: „Thiss” is de algemeene titel van Jaarsma's 12-deelige werk; „De hooge, lichte kim der stilte”, „s Wasdoms volle toot” enz. zijn romans uit het 9-deelige „Het Geslacht der Santeljanos” van Joost Mendes; Jeanne Reyne-ke van Stuwé kondigde aan een nog onbekend-deelige roman-serie „Vrouwen”, waarin „op verschillende zijden van het vrouwenleven van allerlei kant licht zal worden geworpen”; van Marie Schmitz ver-scheen kort geleden „Naar nieuwen opgang”, 't tweede deel van den roman „Het Duurzaam ge-luk” ('t eerste deel heet „De schoone zekerheid”). Men kent ook Querido's prachtwerk „De oude We-reld”, waarvan in dit jaar het derde stuk „Mor-genland” verscheen en z'n „Amsterdamsch epos, de Jordaan”, dat kort geleden met 't derde deel „Manus Peet” uitkwam. Maar de beide laatstgenoem-de werken zijn niet uitsluitend romans, zoodat het geval hier even anders staat.

Deze voorbeelden, alle uit den laatsten tijd, geven toch wel het recht om van een verschijnsel te spreken, dat ook als zoodanig mag beoordeeld wor-den. En waar we met de bespreking van „Het Ontwaken” voor dat verschijnsel komen te staan, geloof ik goed te doen, met het in dit artikel eens in 't algemeen te bezien.

Welnu, dan geloof ik, dat het niet een uiting is van gezond literair leven, maar dat het iets zie-kelijks is, dat zorg wekt voor de toekomst onzer literatuur.

Juist omdat het speciaal voorkomt in het roman-genre lijkt het mij bedenkelijk. Want een roman, wordt niet als Querido's „Jordaan” uit een overstel-pende massa materiaal van toestanden en verhou-dingen opgebouwd, maar uit de levensbijzonderheden van één hoofdpersoon. En dan kan het uitbreiden van zoo iemand's geschiedenis over 9 of 12 deelen, al is die geschiedenis op zichzelf ook zeer gecompliceerd, toch nooit tot iets anders voeren, dan tot een peuterig analyseeren van allerlei gedachten en gewaarwordingen en tot een vermoedende en onbelangrijke vezelpluizerij. Want het zijn niet de feiten, wier groot aantal meerdere boekdeelen vraagt, maar het is 't ontleden van al de zielstrillingen onder invloed van de gebeurtenissen, dat al die honderden bladzijden vullen moet. En zulk een sub-tiele analyse kan toch moeilijk zoo belangrijk zijn, dat ze aan 9 of 12 boekdeelen literaire of zelfs algemeene betekenis geeft, vooral niet, waar de hoofdpersoon doorgaans gewone menschen zijn en geen figuren over wier leven de draden der wereld-geschiedenis loopen.

Ik geloof daarom, dat deze overdrijving van de waardevolle tachtigers-qualiteit, de psychologische analyse, tot niet anders voeren kan dan tot een roemloos verbloeden daarvan en dat ze derhalve een verschijnsel van ziekelijkheid mag worden ge-noemd.

Voor zoover mij bekend is, is nog geen van de hier genoemde werken compleet. En dus hebben we nog geen feiten ter beoordeeling in handen. Maar bij de vraag of de Schrijvers nu werkelijk in staat zullen zijn elk nieuw deel in de lijn van de vorige te houden, ook al zijn ze van een scheppende kracht als Joost Mendes kenmerkt, is het interessant te letten op wat Herman Robbers, romanschrijver, die z'n sporen al lang heeft verdiend, zegt in z'n nieuwe boekje „Het ontstaan van een roman”:

„Ik moet”, zegt hij, „als ik mij gezet heb voor mijn werk” (bedoeld is het schrijven van een roman) „als de droom weer over mij heerscht, oppassen, niet wakker te worden, niet te weten van mijn dagelijkse, maar al te reële zorgen en moeilijkheden, niet te denken aan mijn vele andere verplichtingen en werkzaamheden.” (p. 73.)

En verder:

„De droom was het ideaal, en dus onbe-reikbaar... En wie eerlijk is, en niet te ijdel, is nooit voldaan. Daarom was het dat ik zei: voor den schrijver is zijn roman alleen maar mooi, zoolang hij dien nog niet geschreven heeft.” (p. 77.)

En *

„Het (romanschrijven) eischt den kompletten mensch... en den meest persoonlijken, eenig echten vorm voor de uiting zijner persoonlijkheid, vindt, grijpt de mensch en kan hij dus ook enkel maar geven in zijn beste uren. En wie is altijd zichzelf?” (p. 79.)

Zulke uitspraken van een man, die uit ervaring weet wat het is een gedachte of plan uit te werken tot een roman, zijn niet moedgevend voor de beteekenis van 9- en 12-deelige werken, die, noodgedwongen, groeien moeten uit een opzet, die in een inspiratief oogenblik, in „de beste uren”, is ontstaan.

Nog op één trek moet ik wijzen, naar aanleiding van de doorlopende gedachte van „Thiss”. 't Werk handelt immers over den mensch, die zoekt naar het geluk.

Nu is het frappant te zien, hoezeer dit gegeven stof is van moderne romanproductie, en even merk-waardig is het te constateeren, hoe dit zoeken naar geluk zelden of nooit tot vinden leidt, maar

1) Amsterdam, P. N. v. Kampen & Zoon.